

LATVIJAS BANKAS PĀRSKATS PAR NELIELA APJOMA MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSĀM LATVIJĀ

SATURS

KOPSAVILKUMS	2
1. IEVADS	3
1.1. Maksāšanas līdzekļi	4
1.2. Iesaistītās puses	5
2. MAKSĀJUMI AR SKAIDRO NAUDU	7
2.1. Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas	8
2.2. Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas	11
2.3. Ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas	12
3. MAKSĀJUMI AR KARTI	13
3.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu izmaksas	14
3.2. Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu izmaksas	17
3.3. Ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas	18
4. KREDĪTA PĀRVEDUMI	19
4.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu izmaksas	20
4.2. Uzņēmumu kredīta pārvedumu izmaksas	22
4.3. Kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas	23
5. TIEŠĀ DEBETA MAKSĀJUMI	23
5.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu izmaksas	25
5.2. Uzņēmumu tiešā debeta maksājumu izmaksas	26
5.3. Tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas	27
6. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSU KOPSAVILKUMS	27

Skaitļu noapaļošanas rezultātā komponentu summa var atšķirties no kopsummas.

– – attiecīgajā periodā nav izmaksu.

0 – rādītājs mazāks par 0.1, bet lielāks par 0 vai rādītāja aprēķina rezultāts ir 0.

KOPSAVILKUMS

Šajā maksājumu sistēmu pārraudzības ietvaros sagatavotajā pārskatā novērtētas maksājumu veikšanā iesaistīto iestāžu un uzņēmumu izmaksas, kas saistītas ar visplašāk izmantoto neliela apjoma skaidrās un bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļu radīšanu un piedāvāšanu sabiedrībai. Šādas izmaksas tiek sauktas arī par maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām.

Latvijas Banka apkopoja un analizēja datus par 2009. gadā Latvijā veiktajiem maksājumiem un ar tiem saistītajām izmaksām, izmantojot Eiropas Centrālās bankas metodoloģiju. 2009. gadā visu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas Latvijā bija 121.5 milj. latu jeb 0.93% no iekšzemes kopprodukta. Lielākās no tām bija banku sistēmas (kredītiestāžu un Latvijas Bankas) izmaksas (67.1 milj. latu), bet uzņēmumu izmaksas bija 45.1 milj. latu. Naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora izmaksas veidoja 9.3 milj. latu. Ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas veidoja 65.8 milj. latu, un tās bija vislielākās maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas (54.1% no kopējām visu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām Latvijā). Savukārt kredīta pārvedumu, ar kartēm veikto maksājumu un tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas bija attiecīgi 28.5 milj. latu, 26.1 milj. latu un 1.1 milj. latu. Lielākās viena maksājuma izveides un piedāvāšanas sabiedrības izmaksas bija ar bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem (kredīta pārvedumam – 47.1 santīms, maksājumiem ar karti – 27.8 santīmi un tiešā debeta maksājumam – 25.1 santīms), bet viena ar skaidro naudu veikta maksājuma sabiedrības izmaksas bija 9.0 santīmi.

Latvijas Banka izsaka pateicību visām iestādēm un uzņēmumiem, kas sniedza atbalstu datu apkopošanā – AS "ABLV Bank", AS "Air Baltic Corporation", SIA "ANTARIS", SIA "ARN", SIA "Bodybalt", SIA-fīrmai "EVOR", SIA "Faberlic Baltija", SIA "Fazer Amica", SIA "First Data Latvia", AS "G4S Cash Services Latvia", SIA "HOTEL KOLONNA", SIA "IMPRO CEĻOJUMI", AS "Itella Information", SIA "JRT", AS "Latvenergo", SIA "Latvia Tours", SIA "Latvija Statoil", SIA "Latvijas Mobilais Telefons", VAS "Latvijas Pasts", SIA "NARVESEN BALTIJA", *Nordea Bank Finland Plc* Latvijas filiālei, SIA "OILANDS", z/s "OSTROVI", SIA "Pie Lietas", SIA "PLUS PUNKTS", SIA "POLAR BEK Daugava", AS "RAUTAKESKO", AS "SEB banka", SIA "RIMI LATVIA", Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme", SIA "SKAI BALTIJA", SIA "STOCKMANN", "Swedbank" AS, AS "TRASTA KOMERCBANKA", SIA "VESELOVO UN KO", SIA "VIASTOR", AS "VIESNĪCA LATVIJA", SIA "Xnet", kā arī Latvijas Republikas Centrālajai statistikas pārvaldei un Eiropas Centrālajai bankai.

1. IEVADS

Šā pārskata mērķis ir veicināt sabiedrības izpratni par visplašāk izmantoto neliela apjoma maksāšanas līdzekļu – skaidrās naudas un bezskaidrās naudas maksājumu – izmaksām, kas tieši saistītas ar maksāšanas līdzekļu izveidi, lai sabiedrībai, galvenokārt privātpersonām, nodrošinātu iespēju veikt maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, t.i., par maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām, sniedzot informāciju par to, kā atšķiras dažādu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas, no kādām sastāvdaļām tās veidojas un uz kuriem starpniekiem attiecas.

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas ir visu to resursu izmaksu kopsumma, kuri nepieciešami maksājumu procesā iesaistītajiem profesionālajiem starpniekiem – tirgotājiem un pakalpojumu sniedzējiem, kredītiestādēm, starpbanku maksājumu infrastruktūru nodrošinātājiem, naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumiem un Latvijas Bankai – lai radītu un piedāvātu sabiedrībai skaidrās naudas un bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļus, neskaitot samaksu citiem maksājumu procesā iesaistītajiem starpniekiem. Samaksa citiem starpniekiem netiek iekļauta maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksās, jo tā nav tieši saistīta ar maksāšanas līdzekļu radīšanu. Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksās neietilpst arī pašu privātpersonu izmantotie resursi (laiks un izmaksas), kurus tās patērē maksājumu veikšanai, jo arī privātpersonu resursi nav tieši saistīti ar maksāšanas līdzekļu radīšanu.

Lai apzinātu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā, Latvijas Banka izmantoja Eiropas Centrālās bankas izstrādāto metodoloģiju, kā arī piedalījās Eiropas Centrālās bankas rīkotajā pētījumā par neliela apjoma maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām Eiropas Savienībā¹. Latvijas Banka novērtēja ar skaidro naudu, debetkartēm un kredītkartēm veikto maksājumu, kredīta pārvedumu un tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas un, lai tās noteiktu, apkopoja vai novērtēja visu attiecīgā veida maksāšanas līdzekļu izveidē un piedāvāšanā iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Iegūtie dati tika apkopotī, izmantojot Eiropas Centrālās bankas metodoloģijas ietvaros izveidotas standartizētas aptaujas anketas.

Privātās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus patērē maksājumā tieši vai netieši iesaistīts starpnieks, lai veiktu savus uzdevumus noteiktā maksāšanas līdzekļa izveides vai apstrādes posmā. Izšķir iekšējās un ārējās privātās izmaksas.

Iekšējās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus izmanto pats maksājumā iesaistītais starpnieks.

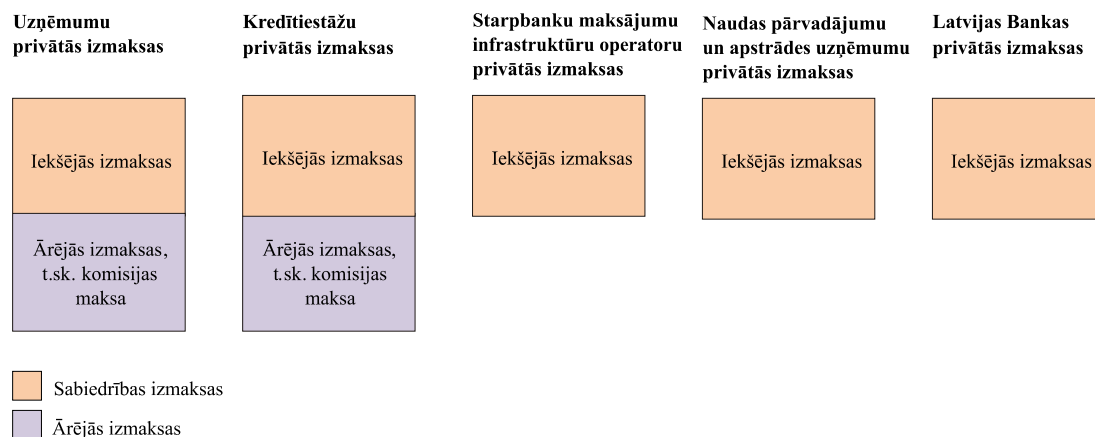
Ārējās izmaksas ir maksa citiem maksājumā iesaistītajiem starpniekiem, piemēram, samaksātā komisijas maksa.

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas var aprēķināt arī, no maksāšanas līdzekļu izveidē iesaistīto starpnieku privātajām izmaksām atskaitot ārējās izmaksas – citiem starpniekiem samaksātās komisijas vai citas maksas (sk. 1. att.).

¹ Latvijas pētījuma dati iekļauti Eiropas Centrālās bankas kopējā pētījumā, kurā piedalījās Dānijas, Grieķijas, Igaunijas, Īrijas, Itālijas, Nīderlandes, Portugāles, Rumānijas, Somijas, Spānijas, Ungārijas un Zviedrijas centrālā banka.

1. attēls

Maksāšanas līdzekļu izmaksas

Datus par privātajām izmaksām sniedza Latvijas Banka un visi starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori, kas darbojās Latvijā. Visu kredītiestāžu, naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu, tirgotāju un pakalpojumu sniedzēju privāto izmaksu apkopošana nebija iespējama to lielā skaita dēļ, tāpēc, lai novērtētu to privātās izmaksas, Latvijas Banka izvēlējās kredītiestādes, kuras bija visnozīmīgākās attiecīgo maksājumu pakalpojumu sniedzējas, divus lielākos naudas pārvadājumu apstrādes uzņēmumus, kā arī uzņēmumus, kas bija nozīmīgi tirdzniecības pārstāvji vai pakalpojuma sniedzēji privātpersonām noteiktā tautsaimniecības sektorā. Papildus tiem Latvijas Banka apzināja arī maza un vidēja apjoma uzņēmumu un nelielu kredītiestāžu privātās izmaksas. Datu apkopošanā iesaistīto kredītiestāžu un uzņēmumu privātās izmaksas Latvijas Banka attiecināja uz visām kredītiestādēm un uzņēmumiem, izmantojot dažādas ekstrapolācijas metodes (detalizēta informācija par kredītiestāžu un uzņēmumu privāto izmaksu aprēķinu sniegta 2.–5. nodaļā). Privāto izmaksu apzināšanai un to savstarpējai salīdzināšanai Latvijas Banka papildus izmantoja arī kredītiestāžu bilanču pārskatus, mazumtirdzniecības un pakalpojuma sektora apgrozījuma statistiku, nodarbinātības rādītājus noteiktos tautsaimniecības sektoros, kredītiestāžu maksājumu un starpbanku maksājumu sistēmu statistiku un Eiropas Savienības valstu centrālo banku datus par neliela apjoma maksāšanas līdzekļu sabiedrības un privātajām izmaksām.

1.1. Maksāšanas līdzekļi

Latvijas Banka vērtēja privātpersonu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā preču un pakalpojumu iegādei veikto neliela apjoma maksājumu (t.i., maksājumi, kuri nav steidzami un kuri nepārsniedz 50 tūkst. eiro ekvivalentu) sabiedrības izmaksas.

Maksājums ir maksātāja vai saņēmēja uzsākta darbība, kuras mērķis ir nodot naudu, veikt naudas pārvedumu vai izņemt naudu un kura nav atkarīga no maksātāja vai saņēmēja tiesisko attiecību pamatā esošajiem pienākumiem.

(Latvijas Republikas Maksājumu pakalpojumu un elektroniskās naudas likums)

2009. gadā šādi maksājumi tika veikti galvenokārt latos un – daudz mazāk – eiro (attiecīgi 97.0% un 3.0%), izmantojot skaidro naudu vai bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļus (kredītkartes un debetkartes, kredīta pārvedumus un tiešā debeta maksājumus). Dati par liela apjoma maksājumiem un finanšu starpnieku savstarpēji veiktiem maksājumiem, piemēram, starpbanku maksājumiem,

maksājumiem finanšu tirgos, par maksājumiem vairumtirdzniecībā, kā arī par uzņēmumu savstarpējiem maksājumiem un to izmaksām netika apkopoti, jo tie nav saistīti ar maksājumu pakalpojumu sniegšanu sabiedrībai mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā. Netika apkopoti arī dati par privātpersonu savstarpējiem maksājumiem, neiesaistot tirgotāju vai pakalpojumu sniedzēju.

Skaidrās naudas maksājums ir naudas nodošana materializētas valūtas veidā, t.i., banknotēs un monētās.

Maksājums ar karti (kredītkarti un debetkarti) ir maksājums, kas veikts ar maksājumu karti, kurai ir debeta vai kredīta funkcija. Karte ar debeta funkciju dod iespēju tās turētājam izņemt skaidro naudu un veikt pirkumus, izmantojot kartes turētāja paša bezskaidrās naudas līdzekļus norēķinu kontā. Karte ar kredīta funkciju dod iespēju tās turētājam veikt pirkumus vai izņemt skaidro naudu noteikta limita ietvaros, izmantojot kredītiestādes bezskaidrās naudas līdzekļus, piešķirto kredītu apmaksājot pa daļām un neatmaksāto kredīta atlikumu uzskatot par kredīta pagarinājumu. Šajā pārskatā par maksājumu karti ar kredīta funkciju uzskatīta arī karte ar atliktā debeta funkciju, kas ļauj tās turētājam veikt pirkumus vai izņemt skaidro naudu noteikta limita ietvaros, izmantojot kredītiestādes bezskaidrās naudas līdzekļus, un pilnībā norēķināties par tiem norādītā perioda beigās.

Kredīta pārvedums ir maksājums, kuru uzsāk maksātājs maksātāja kredītiestādē ar mērķi nodot bezskaidrās naudas līdzekļus saņēmējam.

Tiešā debeta maksājums ir maksājums, ko uzsāk saņēmējs saņēmēja kredītiestādē, lai saņemtu bezskaidrās naudas līdzekļus, norakstot tos no maksātāja konta, pamatojoties uz maksātāja izsniegto atļauju.

1.2. Iesaistītās puses

Datus par maksājumu apkalpošanas izmaksām sniedza:

- 1) Latvijas Banka;
- 2) piecas kredītiestādes (AS "ABLV Bank", *Nordea Bank Finland Plc* Latvijas filiāle, AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA");
- 3) visi starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori, kas darbojas Latvijā (AS "Itella Information", SIA "First Data Latvia" un Latvijas Banka);
- 4) divi lielākie naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi (SIA-firma "EVOR" un AS "G4S Cash Services Latvia");
- 5) 29 mazumtirgotāji un uzņēmumi, kuri pārstāv visas tās mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora nozares, kas sniedz pakalpojumus privātpersonām² (AS "Air Baltic Corporation", SIA "ANTARIS", SIA "ARN", SIA "Bodybalt", SIA "Faberlic Baltija", SIA "Fazer Amica", SIA "HOTEL KOLONNA", SIA "IMPRO CEĻŅŪMI", SIA "JRT", AS "Latvenergo", SIA "Latvia Tours", SIA "Latvija Statoil", SIA "Latvijas Mobilais Telefons", VAS "Latvijas Pasts", SIA NARVESEN BALTIJA, SIA "Pie Lietas", SIA "OILANDS", z/s "OSTROVI", SIA "PLUS PUNKTS", SIA POLAR BEK Daugava", AS "RAUTAKESKO", SIA "RIMI LATVIA", Rīgas pašvaldības SIA "Rīgas satiksme", SIA "SKAI

² Lielveikali; universālveikali; pārtika, dzērieni un tabakas izstrādājumi; ar izmitināšanu un ēdināšanas pakalpojumiem saistītās darbības; modes preces; veselības un individuālās aprūpes preces; citas nepārtikas preces; interneta veikali; tirdzniecības vietas uz ielas; tūrisms; transports; degvielas uzpildes stacijas; telekomunikācijas; komunālie pakalpojumi; māksla, izklaide, atpūta; citi pakalpojumu sniedzēji.

BALTIJA", SIA "STOCKMANN", SIA "VESELOVO UN KO", SIA "VIASTOR", AS "VIESNĪCA LATVIJA" un SIA "Xnet").

2009. gadā Latvijā darbojās 25 kredītiestādes. Aptaujā piecas kredītiestādes sniedza datus par maksāšanas līdzekļiem, kurus tās piedāvāja saviem klientiem. Tā kā visas kredītiestādes nepiedāvāja klientiem vienādus maksāšanas līdzekļus, katram maksāšanas līdzeklim atšķīrās aptaujāto kredītiestāžu skaits, kā arī to kredītiestāžu kopa, uz kurām tika attiecinātas maksāšanas līdzekļa izmaksas.

Pēc Latvijas Bankas lūguma Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde sniedza apkopotus statistiskos datus par mazumtirdzniecības un pakalpojumu attiecīgo nozaru apgrozījumu un strādājošo skaitu 2009. gadā liel, vidēju un mazu uzņēmumu grupu dalījumā, kā arī par šajās nozarēs strādājošo uzņēmumu skaitu. Saskaņā ar šiem datiem 2009. gadā Latvijā mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora nozarēs, kuras piedāvāja preces un pakalpojumus privātpersonām, darbojās 21 447 uzņēmumi. Tā kā visus šos uzņēmumus nebija iespējams aptaujāt, Latvijas Banka izveidoja uzņēmumu izlases kopu tā, lai katru attiecīgo nozari pārstāvētu tai raksturīgs pārstāvis. Saskaņā ar Eiropas Centrālās bankas noteikto ekonomiskās darbības nozaru kopu aptaujai tika atlasīti 33 uzņēmumi, no kuriem 29 uzņēmumi piekrita piedalīties aptaujā.

Uzņēmumu aptauja bija vienkāršāka nekā pārējo starpnieku aptauja. Uzņēmumi sniedza vispārīgu informāciju par jautājumiem grāmatvedības jomā un klientu apkalpošanas procesu, kā arī atbildēja uz jautājumiem par maksājumu apkalpošanai patērētajiem naudas resursiem un darba laiku, nedalot izmaksas tiešajās un netiešajās izmaksās. Pamatojoties uz uzņēmumu sniegto informāciju, Latvijas Banka saskaņā ar Eiropas Centrālās bankas metodoloģiju aprēķināja uzņēmumu izmaksu datus. Lai iegūtu datus par valsti kopumā, Latvijas Banka veica uzņēmumu datu ekstrapolāciju, izmantojot aptaujāto tirgotāju mazumtirdzniecības apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās nozares mazumtirdzniecības apgrozījumā un aptaujāto pakalpojumu sniedzēju apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās pakalpojumu nozares apgrozījumā.

Latvijas Banka, kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūru operatori un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi sniedza detalizētu informāciju par katru no maksāšanas līdzekļa apstrādes posmiem un apkalpošanas izmaksām, sadalot tās tiešajās un netiešajās izmaksās.

Tiešās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus izmanto tieši un vienīgi maksājuma produktu un pakalpojumu nodrošināšanai. Tiešās izmaksas tieši attiecas uz darbībām, kas saistītas ar konkrēto maksāšanas līdzekli katrā attiecīgā maksājuma apstrādes procesa solī.

Netiešās izmaksas ir maksa par resursiem, kurus izmanto ne tikai maksājuma produktu un pakalpojumu nodrošināšanai. Netiešās izmaksas ir maksa par to atbalsta funkciju nodrošināšanu, kuras nepieciešamas ar katru maksāšanas līdzekli saistīto darbību veikšanai, un maksa par noteiktiem izmaksu elementiem, piemēram, nomas maksa, uzturēšanas un nolietojuma izmaksas un atbalsta funkcijās iesaistītā personāla un vadības izmaksas.

Lai sniegtu šādu detalizētu informāciju, Latvijas Banka, kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi pārskata gada kopējās darbības izmaksas sadalīja pa izmaksu elementiem, piemēram, personāls, speciālistu pakalpojumi, maksājumi citiem starpniekiem, nolietojums utt., un pa struktūrvienību izmaksu centriem,

piemēram, informācijas tehnoloģiju pārvalde, tirgvedības pārvalde, grāmatvedības pārvalde, maksājumu karšu pārvalde utt., tā nosakot:

- 1) ar katru maksāšanas līdzekli tieši saistīto darbību nodrošināšanas izmaksu attiecīgo īpatsvaru – tās uzskatāmas par katra atsevišķā maksāšanas līdzekļa tiešajām izmaksām;
- 2) maksājuma produktu un pakalpojumu nodrošināšanai nepieciešamo atbalsta funkciju izmaksu attiecīgo īpatsvaru – tās uzskatāmas par netiešajām izmaksām (piemēram, cilvēkresursu vadības, loģistikas, ēku, pamatlīdzekļu pārvaldības, vadības un mācību izmaksas).

Tādējādi Latvijas Banka, kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi sniedza pārskatu par kopējām tiešajām izmaksām maksāšanas līdzekļu un darbību dalījumā un par kopējām netiešajām izmaksām.

Latvijas Banka apkopoja datus par maksājumos iesaistīto starpnieku izmaksām 29–100% apjomā no kopējās attiecīgās maksājumu starpnieku grupas. Par pārējo neapsekoto datu apjomu Latvijas Banka veica izmaksu ekstrapolāciju (sk. 1. tabulu).

1. tabula

Datu apkopošanā iesaistīto starpnieku īpatsvars vidēji visos maksāšanas līdzekļos

Iesaistītā puse	Īpatsvars (%)
Latvijas Banka	100
Starpbanku maksājumu infrastruktūras operatori	100
Kredītiestādes	74 ¹
Naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi	80 ²
Uzņēmumi	29 ³

¹ Respondentu maksājumu skaita īpatsvars kredītiestāžu kopējos maksājumos.

² Respondentu īpatsvars apstrādātās skaidrās naudas apjomā.

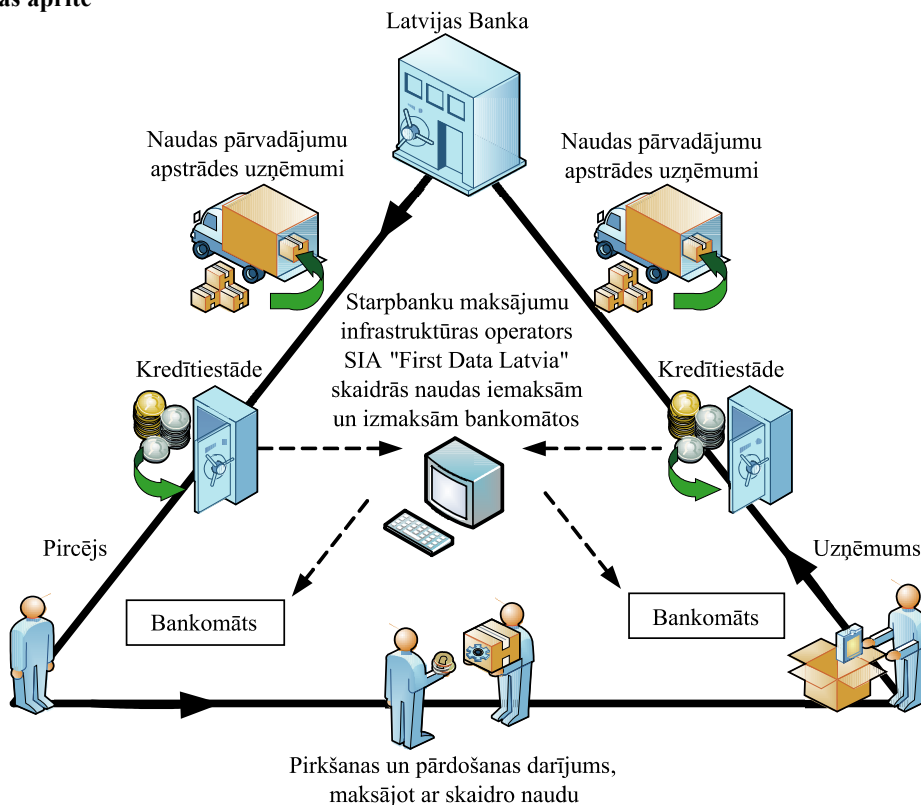
³ Respondentu apgrozījuma īpatsvars kopējā Latvijas mazumtirdzniecības vai pakalpojumu sektora apgrozījumā.

2. MAKSĀJUMI AR SKAIDRO NAUDU

Maksājums ar skaidro naudu ir viens no vecākajiem maksāšanas līdzekļiem un viens no četriem maksāšanas līdzekļiem, kura izmaksas apkopojā Latvijas Bankas. Mūsdienās nauda ir gan skaidrā nauda (banknotes un monētas), gan bezskaidrā nauda (noguldījumi kredītiestādēs). Latvijā skaidrā nauda (vienīgais likumīgais maksāšanas līdzeklis valstī) ir lati un santīmi, un maksājumus ar to veic galvenokārt fiziskās personas, norēķinoties par precēm un pakalpojumiem. Maksājums ar skaidro naudu ir vienkāršs banknošu un monētu apmaiņas darījums pret precī vai pakalpojumu, bet, lai veiktu maksājumu ar skaidro naudu, vajadzīgi starpnieki, un katram no tiem ir sava nozīmīga loma naudas aprites procesā (sk. 2. att.). Visi iesaistītie starpnieki nodrošina nepārtrauktu skaidrās naudas aprites ciklu – pircēji maksā uzņēmējiem par precēm un pakalpojumiem, kredītiestādes, izmantojot starpbanku maksājumu infrastruktūru un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumus, nodrošina savus klientus – privātpersonas un uzņēmumus – ar skaidro naudu, un Latvijas Banka ar kredītiestāžu starpniecību veic skaidrās naudas emisiju.

2. attēls

Skaidrās naudas aprīte

Lai varētu apkopot ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja šādos maksājumos iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena ar skaidro naudu veikta maksājuma vidējās sabiedrības izmaksas, bija vajadzīgi arī dati par privātpersonu neliela apjoma ar skaidro naudu par precēm un pakalpojumiem veikto maksājumu skaitu un apjomu Latvijā 2009. gadā. Šādu maksājumu statistika līdz šim nebija apkopota, tāpēc tika izmantoti uzņēmumu aptaujas dati par uzņēmumu klientu 2009. gadā veikto neliela apjoma maksājumu skaitu un apjomu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot aptaujāto tirgotāju mazumtirdzniecības apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās nozares mazumtirdzniecības apgrozījumā un aptaujāto pakalpojuma sniedzēju apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās pakalpojumu nozares apgrozījumā. Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu 2009. gadā Latvijā iedzīvotāji par precēm un pakalpojumiem veica 737.5 milj. neliela apjoma maksājumu ar skaidro naudu (82.3% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem), un mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozarē viena ar skaidro naudu veikta maksājuma apjoms 2009. gadā bija vidēji 4.40 latu. Ekstrapolācijas rezultāti papildus tika salīdzināti ar kredītiestāžu maksājumu statistikas datiem par skaidrās naudas iemaksām un izmaksām.

2.1. Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas

Latvijas Banka, kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūras operators, naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi ir starpnieki, kas nodrošina skaidrās naudas aprītes ciklu un veido daļu no ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksām. Latvijas Bankai kā nacionālās valūtas

emitentam ir centrālā loma skaidrās naudas aprites nodrošināšanā. Kredītiestādes, izmantojot starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu pakalpojumus, nodrošina savus klientus – privātpersonas un uzņēmumus – ar skaidro naudu.

Latvijas Banka sniedza datus par skaidrās naudas apkalpošanas izmaksām darbību dalījumā, kā arī tiešo un netiešo izmaksu dalījumā. Latvijas Bankas izmaksas par skaidrās naudas aprites nodrošināšanu šajā pārskatā ir iekļautas kopējās banku sistēmas (kredītiestādes un Latvijas Banka) izmaksās.

Latvijas Bankas ar skaidro naudu veikto maksājumu izmaksas var iedalīt vairākās grupās, kas raksturo centrālās bankas galvenās darbības ar skaidro naudu:

- 1) banknošu un monētu dizains, drošības pazīmes, kvalitātes kontrole un sagatavošanas darbi, banknošu drukāšana un monētu kalšana;
- 2) banknošu un monētu emisija, apstrāde (t.sk. naudas iemaksu pieņemšana, naudas pārbaude, šķirošana, iznīcināšana un glabāšana) un transportēšana;
- 3) banknošu un monētu aizsardzība, cīņa pret viltojumiem.

Datus par maksājumu, kas veikti ar skaidro naudu, nodrošināšanas izmaksām sniedza divi lielākie skaidrās naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi Latvijā – SIA-firma "EVOR" un AS "G4S Cash Services Latvia", kas 2009. gadā nodarbojās ar skaidrās naudas apstrādi un pārvadāšanu, apstrādājot 80.0% no visa skaidrās naudas apjoma valstī, piecas kredītiestādes – AS "ABLV Bank", *Nordea Bank Finland Plc* Latvijas filiāle, AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA", kas veica 69.6% no kopējām Latvijas kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatā uzrādītajām skaidrās naudas izmaksām bankomātos un kasēs, un vienīgais starpbanku maksājumu infrastruktūras operators – SIA "First Data Latvia", kas 2009. gadā bija iesaistīts ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanā (skaidrās naudas iemaksu bankomātos un izmaksu no bankomātiem darījumu apstrāde).

Lai noteiktu visu 25 Latvijas kredītiestāžu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas privātās izmaksas, tika izmantotas statistikas metodes. Visas kredītiestādes, kas darbojās 2009. gadā, sniedza skaidrās naudas iemaksu un izmaksu pakalpojumus. Tās tika sadalītas grupās, ņemot vērā īpatsvaru skaidrās naudas iemaksu un izmaksu kopskaitā, izmantojot Kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus. Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes ar skaidrās naudas iemaksu un izmaksu apstrādi saistītās privātās izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2009. gada finanšu pārskatā norādīto kopējo izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2009. gada finanšu pārskatos norādītajos kredītiestāžu izdevumos. Datus par savām privātajām izmaksām piecas datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes sniedza darbību dalījumā, kā arī tiešo un netiešo izmaksu dalījumā.

Starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora SIA "First Data Latvia" un skaidrās naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu izmaksas šajā pārskatā ir iekļautas kopējās banku sistēmas izmaksās.

Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu skaidrās naudas apkalpošanas izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo galvenās darbības ar skaidro naudu:

- 1) skaidrās naudas inkasēšana, transportēšana, izmaksas no bankomātiem un kasēm un skaidrās naudas iemaksas bankomātos un kasēs;
- 2) skaidrās naudas glabāšana un apstrāde;
- 3) darbības ar viltotām banknotēm;
- 4) klientu apkalpošana;
- 5) citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas.

Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 34.3 milj. latu jeb 0.26% no iekšzemes kopprodukta, kas, sadalot šo summu uz kopējo pārskatā apkopoto ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, bija 4.7 santīmi par vienu skaidrās naudas maksājumu. Maksājuma viena lata izmaksas bija 1.0 santīms (sk. 2. tabulu).

2. tabula

Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu nodrošināšanas izmaksas darbību dalījumā (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Skaidrās naudas inkasēšana, transportēšana, izmaksas no bankomātiem un kasēm, skaidrās naudas iemaksas bankomātos un kasēs	27.6	5.6	22.0	64.1	3.0	0.7
Skaidrās naudas glabāšana un apstrāde	6.8	–	6.8	19.8	1.0	0.2
Darbības ar viltotām banknotēm	0.5	–	0.5	1.4	0.1	0
Klientu apkalpošana	1.0	–	1.0	3.0	0.1	0
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	4.0	–	4.0	11.7	0.5	0.1
Kopā	39.9	5.6	34.3	100.0	4.7	1.0

Lielākās banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu sabiedrības izmaksas 2009. gadā veidoja izdevumi skaidrās naudas inkasēšanai un transportēšanai un skaidrās naudas izmaksām no bankomātiem un kasēm un iemaksām bankomātos un kasēs. Šie izdevumi bija 22.0 milj. latu jeb 64.1% no banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu kopējām ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksām.

Izmaksas, kas saistītas ar skaidrās naudas glabāšanu un apstrādi bija 6.8 milj. latu jeb 19.8% un citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas, bija 4.0 milj. latu jeb 11.7% un no kopējām banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksām. Savukārt minēto iestāžu ārējās izmaksas jeb samaksa citiem starpniekiem par skaidrās naudas apkalpošanu 2009. gadā bija 5.6 milj. latu.

2.2. Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas

Uzņēmumi ir starpnieki, kas piedalās skaidrās naudas aprites ciklā, un to izmaksas veido daļu no maksājumu ar skaidro naudu sabiedrības izmaksām. Skaidrās naudas aprites ciklā uzņēmumi piedāvā privātpersonām preces un pakalpojumus apmaiņā pret samaksu skaidrā naudā. Lai uzņēmumi varētu veikt darbības ar skaidro naudu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu skaidrās naudas aprītē iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi.

Lai apkopotu datus gan par maksājumu, kas veikti ar skaidro naudu, privātajām izmaksām uzņēmumos, gan šādu maksājumu skaitu un apjomu visas valsts mērogā, Latvijas Banka no 29 aptaujājamiem uzņēmumiem iegūtos datus attiecināja pret visiem uzņēmumiem, kuri 2009. gadā par precēm un pakalpojumiem pieņēma neliela apjoma privātpersonu maksājumus ar skaidro naudu, izmantojot ekstrapolāciju pēc nozaru mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora apgrozījuma. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem visas aplūkotās nozares izmantoja maksājumus ar skaidro naudu. Izlases uzņēmumu kopējais apgrozījuma īpatsvars kopējā mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora apgrozījumā bija 27.9%.

Uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu izmaksas var iedalīt vairākās grupās, kas raksturo galvenās uzņēmumu darbības ar skaidro naudu:

- 1) skaidrās naudas iegādes un apdrošināšanas izmaksas;
- 2) ar skaidro naudu veikta maksājuma apkalpošanas izmaksas – darbinieku patērētais laiks un atbilstošā samaksa par darbu;
- 3) skaidrās naudas kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas aparātu izmaksas, to iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas;
- 4) skaidrās naudas glabāšanas – seifu iegādes un apkalpošanas – izmaksas.

Latvijas uzņēmumu ar skaidro naudu veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 31.5 milj. latu jeb 0.24% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto ar skaidro naudu veikto maksājumu skaitu mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, bija 4.3 santīmi par vienu skaidrās naudas maksājumu. Izmaksas par maksājuma vienu latu bija 1.0 santīms (sk. 3. tabulu).

3. tabula

Uzņēmumu izmaksas skaidrās naudas maksājumu apkalpošanā (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Skaidrās naudas iegādes un apdrošināšanas izmaksas	8.1	0.8	7.3	23.3	1.0	0.2
Skaidrās naudas maksājuma apkalpošanas izmaksas	14.4	–	14.4	45.7	2.0	0.5
Kases aparātu, kases sistēmu, termināļu un banknošu autentifikācijas aparātu izmaksas, to iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas	8.9	–	8.9	28.2	1.2	0.3
Skaidrās naudas glabāšanas – seifu iegādes un apkalpošanas – izmaksas	5.5	4.6	0.9	2.9	0.1	0
Kopā	36.9	5.4	31.5	100.0	4.3	1.0

Lielākās uzņēmumu sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija saistītas ar skaidrās naudas maksājumu apkalpošanu (14.4 milj. latu jeb 45.7% no kopējām ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksām). Šo novērtējumu veidoja uzņēmumu sniegtā informācija par to, cik ilgs laiks darbiniekam bija nepieciešams, apkalpojot ar skaidro naudu veikto darījumu, un to reizinot ar vidējo stundas atalgojuma likmi attiecīgajā apakšnozarē. Nākamā nozīmīgākā uzņēmumu sabiedrības izmaksu daļa bija termināļu – skaidrās naudas kases aparātu un banknošu autentifikācijas aparātu – izmaksas (8.9 milj. latu jeb 28.2% no kopējām uzņēmumu ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksām). Šīs izmaksas ietver kases aparātu iegādes un uzturēšanas izmaksas, banknošu autentifikācijas aparātu iegādes un uzturēšanas izmaksas, kā arī darbinieku atalgojumu par laiku, kas veltīts šo iekārtu apkopei un nepareizas darbības novēršanai. Skaidrās naudas iegādes un apdrošināšanas sabiedrības izmaksas bija 7.3 milj. latu jeb 23.3% no kopējām uzņēmumu ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksām, un skaidrās naudas glabāšanas sabiedrības izmaksas bija 0.9 milj. latu jeb 2.9% no kopējām uzņēmumu ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksām, kas galvenokārt ietvēra skaidrās naudas iegādi, seifu iegādi un uzturēšanu un komisijas maksu. Uzņēmumu ārējās izmaksas jeb samaksa citiem starpniekiem par skaidrās naudas apkalpošanu bija 5.4 milj. latu.

Saskaņā ar aptaujas datiem 2009. gadā vislielākais skaidrās naudas maksājumu skaits bija lielveikalu sektorā (57.9% no visiem ar skaidro naudu veiktajiem maksājumiem uzņēmumiem), universālveikalos (8.6%), citu nepārtikas preču sektorā (7.6%) un viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumu nozarē (6.2%). Tādējādi arī vislielākās ar skaidro naudu veikto darbību sabiedrības izmaksas veidojās lielveikalu sektora tirgotājiem (55.2% no uzņēmumu kopējām ar skaidro naudu saistīto darbību sabiedrības izmaksām (31.5 milj. latu)), universālveikaliem (9.1%) un viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumu nozarei (8.3%).

2.3. Ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas

Kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 65.8 milj. latu jeb 54.1% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.50% no IKP³; sk. 4. tabulu).

4. tabula

Ar skaidro naudu veikto maksājumu izmaksas (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Sabiedrības izmaksas pret IKP (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Banku sistēma, starpbanku maksājumu infrastruktūru operatori un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi	39.9	5.6	34.3	0.26	4.7	1.0
Uzņēmumi	36.9	5.4	31.5	0.24	4.3	1.0
Kopā	76.8	11.0	65.8	0.50	9.0	2.0

³ ECB pētījuma dalībvalstīs kopējās ar skaidro naudu veikto maksājumu minimālās sabiedrības izmaksas bija 0.25% no IKP, maksimālās sabiedrības izmaksas – 0.76% no IKP un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 0.49% no IKP.

Ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas banku sistēmai, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoram un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumiem kopā bija 34.3 milj. latu un uzņēmumiem – 31.5 milj. latu.

Viens no svarīgiem rādītājiem, novērtējot sabiedrības izmaksas, ir viena maksājuma un maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas. Saskaņā ar aptaujas datiem viena ar skaidro naudu veikta maksājuma sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 9.0 santīmi⁴, bet šāda maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas bija 2.0 santīmi. Šo rādītāju aprēķinam Latvijas Banka izmantoja valstī mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektorā ar skaidro naudu veikto maksājumu skaita un apjoma novērtējumu (737.5 milj. neliela apjoma ar skaidro naudu veikto maksājumu par kopējo summu 3.2 mljrd. latu).

Visu starpnieku ārējās izmaksas (tās nav sabiedrības izmaksu sastāvdaļa) jeb maksa citiem starpniekiem bija 11.0 milj. latu jeb 14.3% no kopējām privātajām izmaksām par maksājumu, kas veikti ar skaidro naudu, apkalpošanu, t.i., 0.3 santīmi par šāda maksājuma vienu latu.

Uzņēmumu ārējās izmaksas bija 5.4 milj. latu jeb 14.6% no maksājumu, kas veikti ar skaidro naudu, apkalpošanas privātajām izmaksām, t.i., 0.2 santīmi tika samaksāti citiem starpniekiem par šāda maksājuma vienu latu. Banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu ārējās izmaksas bija līdzīgas – 5.6 milj. latu jeb 14.0% no to privātajām izmaksām, un ārējās izmaksas par mazumtirdzniecībā vai pakalpojumu sektorā ar skaidro naudu veikta maksājuma vienu latu tika samaksāti 0.2 santīmi.

3. MAKSĀJUMI AR KARTI

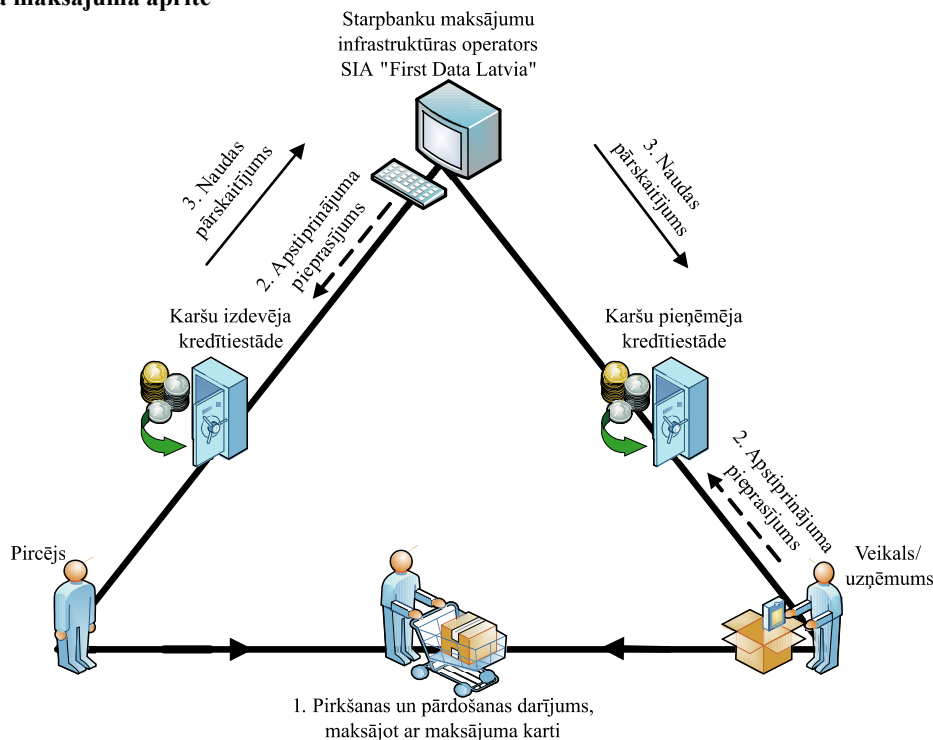
Maksājumi ar debetkarti un kredītkarti bija vieni no 2009. gadā visbiežāk lietotajiem bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļiem. Maksājumu kartes Latvijā, maksājot par precēm un pakalpojumiem mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, izmanto gan fiziskās personas, gan juridiskās personas jau aptuveni 20 gadu. Lai pircējs varētu veikt maksājumus ar karti, nepieciešami starpnieki, un katram no tiem ir noteikta loma maksājuma nodrošināšanā (sk. 3. att.). Pircēji uzsāk maksājumus ar karti tirdzniecības vietu termināļos, kurus apkalpo karšu pieņēmēja kredītiestāde, un tālāk ar kartēm veikto maksājumu apstrāde tiek veikta automatizēti. Katrs maksājums ar karti vispirms tiek autorizēts kredītiestāžu karšu apstrādes centrā un starpbanku karšu apstrādes centrā (Latvijā tas ir SIA "First Data Latvia"). Autorizējot ar karti veiktu maksājumu, attiecīgā kartes izdevēja kredītiestāde rezervē pirkuma summu pircēja kontā un apstiprina maksājumu. Pēc apstiprinājuma tirgotājs izsniedz preci vai sniedz pakalpojumu. Savukārt apstiprinātais maksājums tālāk tiek apstrādāts starpbanku karšu apstrādes centrā un kredītiestādē, tad tiek veikts šā maksājuma klīrings un starpbanku norēķins. Saņemot naudas līdzekļus no kartes izdevēja kredītiestādes, karšu pieņēmēja kredītiestāde ieskaita maksājuma summu tirgotāja kontā. Tirgotājs naudu parasti saņem nākamajā dienā vai vēlāk pēc preces vai pakalpojuma izsniegšanas pircējam. Latvijā 2009. gadā tika

⁴ ECB pētījuma dalībvalstīs viena ar skaidro naudu veikta maksājuma minimālās sabiedrības izmaksas bija 9 santīmi, maksimālās sabiedrības izmaksas – 55 santīmi un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 30 santīmi.

izmantoti tikai starptautisko karšu shēmu produkti – VISA, Mastercard un American Express maksājumu kartes.

3. attēls

Ar karti veikta maksājuma aprīte

Lai varētu apkopot ar karti veikto maksājumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja šajos maksājumos iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena ar karti veikta maksājuma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešams noteikt arī šādu maksājumu skaitu un apjomu. Tā kā maksājumi ar karti galvenokārt tiek veikti mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, Latvijas Banka izmantoja kredītiestāžu maksājumu statistikas datus par 2009. gadā ar karti latos un eiro veikto maksājumu skaitu un apjomu. Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu 2009. gadā Latvijā privātpersonas mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā veica 94.1 milj. neliela apjoma maksājumus ar kartēm par precēm un pakalpojumiem (10.5% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem), un vidēji viena maksājuma ar karti apjoms mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozarē bija 12.24 lati.

3.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu izmaksas

Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators ir starpnieki, kas nodrošina ar kartēm veikto maksājumu izpildi un maksājumu karšu apkalpošanu, tā veidojot daļu no maksājumu ar kartēm sabiedrības izmaksām.

Latvijas Banka apkopoja datus par maksājumu ar kartēm apstrādes privātajām izmaksām no starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora SIA "First Data Latvia", kas 2009. gadā Latvijā bija vienīgais starpbanku ar kartēm veikto maksājumu apstrādes centrs, piecām kredītiestādēm – AS "ABLV Bank", Nordea Bank Finland Plc Latvijas filiāles, AS "SEB banka", "Swedbank" AS un

AS "TRASTA KOMERCBANKA", kuru ar kartēm veikto maksājumu skaita īpatsvars 2009. gadā bija 75.8% no kopējā Latvijas kredītiestāžu šādu maksājumu skaita. Lai noteiktu visu Latvijas kredītiestāžu privātās izmaksas par maksājumu ar kartēm apkalpošanu, tika izmantotas statistikas metodes. Visas Latvijas kredītiestādes tika sadalītas grupās pēc to īpatsvara maksājumos ar kartēm, izmantojot Kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus. Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes ar kartēm veikto maksājumu izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2009. gada finanšu pārskatā norādīto kopējo izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2009. gada finanšu pārskatos norādītajos kredītiestāžu kopējos izdevumos. Datus par privātajām izmaksām datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes un SIA "First Data Latvia" sniedza darbību, kā arī tiešo un netiešo izmaksu dalījumā.

Starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora SIA "First Data Latvia" izmaksas par maksājumu ar karti nodrošināšanu šajā pārskatā apvienotas ar kredītiestāžu privātajām izmaksām.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm un kredītkartēm veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo to galvenās darbības ar maksājumu kartēm:

- 1) klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana;
- 2) karšu izsniegšana un licences maksa;
- 3) maksājumu autorizācija, apstrāde un tirgotāju apkalpošana;
- 4) krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana;
- 5) citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas.

Latvijas Banka kredītiestāžu un SIA "First Data Latvija" izmaksas par maksājumu ar kartēm apstrādi aprēķināja atsevišķi maksājumiem ar debetkartēm un kredītkartēm.

Kredītiestāžu un SIA "First Data Latvia" ar debetkartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 15.0 milj. latu jeb 0.11% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto maksājumu ar debetkartēm skaitu, bija 20.9 santīmi par vienu maksājumu, kas veikts ar debetkarti. Maksājuma viena lata izmaksas bija 1.8 santīmi (sk. 5. tabulu).

5. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm veikto maksājumu izmaksas

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana	2.6	–	2.6	17.2	3.6	0.3
Karšu izsniegšana un maksa par licenci	4.9	–	4.9	32.6	6.8	0.6
Maksājumu autorizācija, apstrāde un tirgotāju apkalpošana	14.6	9.8	4.8	32.1	6.7	0.6
Krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana	1.4	–	1.4	9.4	2.0	0.2
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	1.3	–	1.3	8.7	1.8	0.1
Kopā	24.8	9.8	15.0	100.0	20.9	1.8

Lielākās kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija saistītas ar maksu par karšu izsniegšanu un licenci (4.9 milj. latu jeb 32.6% no kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru maksājumu ar debetkartēm sabiedrības izmaksām), maksājumu autorizāciju, apstrādi un tirgotāju apkalpošanu (4.8 milj. latu jeb 32.1%) un klientu apkalpošanu, t.sk. jauno klientu piesaistīšanu (2.6 milj. latu jeb 17.2%). Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par maksājumu ar debetkartēm nodrošināšanu 2009. gadā bija 9.8 milj. latu.

Kredītiestāžu un SIA "First Data Latvia" ar kredītkartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 6.3 milj. latu jeb 0.05% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto maksājumu ar kredītkartēm skaitu, bija 28.4 santīmi par vienu maksājumu, kas veikts ar kredītkarti. Izmaksas par maksājuma vienu latu bija 1.9 santīmi (sk. 6. tabulu).

6. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kredītkartēm veikto maksājumu izmaksas

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Klientu apkalpošana, t.sk. jaunu klientu piesaistīšana	1.0	–	1.0	15.4	4.4	0.3
Karšu izsniegšana un maksa par licenci	1.1	–	1.1	17.4	4.9	0.3
Maksājumu autorizācija, apstrāde un tirgotāju apkalpošana	8.2	5.6	2.6	41.3	11.7	0.8
Krāpniecisku darbību novēršana un klientu sūdzību izskatīšana	1.3	–	1.3	20.4	5.8	0.4
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	0.3	–	0.3	5.5	1.6	0.1
Kopā	11.9	5.6	6.3	100.0	28.4	1.9

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora lielākās ar kredītkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija saistītas ar maksājumu autorizāciju, apstrādi un tirgotāju apkalpošanu (2.6 milj. latu jeb 41.3% no kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora maksājumu ar kredītkartēm sabiedrības izmaksām) un krāpniecisku darbību novēršanu un klientu sūdzību izskatīšanu (1.3 milj. latu jeb 20.4% no šādām izmaksām). Karšu izsniegšanas un licences maksa bija 1.1 milj. latu jeb 17.4% no kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora maksājumu ar kredītkartēm sabiedrības izmaksām. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par maksājumu ar kredītkartēm nodrošināšanu 2009. gadā bija 5.6 milj. lati.

Tādējādi kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar debetkartēm un kredītkartēm veikto maksājumu apkalpošanas kopējās sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 21.3 milj. latu jeb 0.16% no IKP (sadalot šo summu uz kopējo apzināto maksājumu ar kartēm skaitu, 22.7 santīmi par vienu maksājumu ar karti). Maksājuma viena lata izmaksas bija 1.9 santīmi. Maksājumu ar debetkartēm sabiedrības izmaksas veidoja 70.4%, bet maksājumu

ar kredītkartēm izmaksas – 29.6% no 2009. gada kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām. Ar debetkartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija lielākas nekā maksājumiem ar kredītkartēm, jo 2009. gadā ar debetkartēm Latvijā tika veikti aptuveni trīs reizes vairāk maksājumu nekā ar kredītkartēm. Viena ar kredītkarti veikta maksājuma izmaksas bija par 7.5 santīmiem lielākas.

3.2. Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu izmaksas

Uzņēmumi piedalās ar karti veikto maksājumu nodrošināšanā, un to izmaksas veido daļu no šo maksājumu sabiedrības izmaksām. Uzņēmumi piedāvā preces un pakalpojumus, pircējiem veicot maksājumus ar debetkartēm un kredītkartēm uzņēmumos esošajās tirdzniecības vietās. Lai uzņēmumi varētu nodrošināt maksājumu ar karti pieņemšanu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu maksājumu aprītē iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi. Uzņēmumu dati par maksājumiem ar debetkartēm un kredītkartēm šajā pārskatā norādīti apvienoti, jo aptaujātie uzņēmumi nevarēja sadalīt karšu veidu izmaksas.

Lai apkopotu datus par maksājumu, kas veikti ar kartēm, privātajām izmaksām uzņēmumos, Latvijas Banka no 27 aptaujātajiem uzņēmumiem, kas pieņēma maksājumus ar karti, iegūtos datus attiecināja uz visiem uzņēmumiem, kuri 2009. gadā par precēm un pakalpojumiem pieņēma neliela apjoma privātpersonu maksājumus ar kartēm, izmantojot ekstrapolāciju saskaņā ar nozaru mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora apgrozījumu. Izlases uzņēmumu, kuri pieņēma maksājumus ar karti, kopējais apgrozījuma īpatsvars kopējā mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora attiecīgo nozaru apgrozījumā bija 29.1%. Saskaņā ar aptaujas datiem no aptvertajām 17 nozarēm maksājumus ar kartēm neizmantoja ielu tirdzniecības nozare.

Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo galvenās uzņēmumu darbības ar šādiem maksājumiem:

- 1) dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu, izmaksas;
- 2) maksājumu apkalpošanas izmaksas – darbinieku patērētais laiks un atbilstošā samaksa par darbu;
- 3) karšu termināļu izmaksas – iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas;
- 4) telekomunikāciju abonēšanas u.c. izmaksas, kas saistītas ar elektronisko datu pārraidi.

2009. gadā Latvijas uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas bija 4.8 milj. latu jeb 0.04% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto ar kartēm veikto maksājumu skaitu, bija 5.1 santīms par vienu maksājumu. Maksājuma viena lata izmaksas bija 0.4 santīmi (sk. 7. tabulu).

Uzņēmumu lielākās ar karti veikto maksājumu sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija saistītas ar maksājumu apkalpošanu – darbinieku patērēto laiku un atbilstošo samaksu par darbu (2.8 milj. latu jeb 58.7% no kopējām ar maksājumu kartēm saistītajām uzņēmumu sabiedrības izmaksām). Dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu, izmaksas bija 0.9 milj. latu jeb 18.9% un karšu termināļu izmaksas – 0.6 milj. latu jeb 12.6% no kopējām uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām. Ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par karšu maksājumu apkalpošanu 2009. gadā bija 10.4 milj. latu.

7. tabula

Uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas izmaksas (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Dienas pārskatu drukāšanas un elektronisko maksājumu uzskaites, t.sk. kases aparātu, izmaksas	0.9	–	0.9	18.9	1.0	0.1
Maksājumu apkalpošanas izmaksas – darbinieku patērētais laiks un atbilstošā samaksa par darbu	13.2	10.4	2.8	58.7	3.0	0.2
Karšu termināļu izmaksas – iegāde vai noma un apkalpošanas izmaksas	0.6	–	0.6	12.6	0.6	0.1
Telekomunikāciju abonēšanas u.c. izmaksas, kas saistītas ar elektronisko datu pārraidi	0.5	–	0.5	9.8	0.5	0
Kopā	15.2	10.4	4.8	100.0	5.1	0.4

Saskaņā ar aptaujas datiem 2009. gadā vislielākais ar kartēm veikto maksājumu uzņēmumiem skaits 2009. gadā bija lielveikalu sektorā (53.2% no kopējā ar kartēm veikto maksājumu skaita), būvniecības un mājas aprīkojuma uzņēmumos (9.1%) un citos nepārtikas uzņēmumos (8.9%). Tādējādi vislielākās ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija lielveikaliem (36.2% no kopējām uzņēmumu ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām).

3.3. Ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksas

Ar kartēm veikto maksājumu kopējās sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 26.1 milj. latu jeb 21.5% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.20% no IKP⁵; sk. 8. tabulu).

8. tabula

Ar kartēm veikto maksājumu izmaksas (2009. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Sabiedrības izmaksas pret IKP (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Kreditīestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators	36.7	15.4	21.3	0.16	22.7	1.9
Debetkartes	24.8	9.8	15.0	0.11	20.9	1.8
Kreditkartes	11.9	5.6	6.3	0.05	28.4	1.9
Uzņēmumi (debitkartes un kreditkartes)	15.2	10.4	4.8	0.04	5.1	0.4
Kopā	51.9	25.8	26.1	0.20	27.8	2.3

No kopējām ar kartēm veikto maksājumu sabiedrības izmaksām lielākās bija kreditīestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksas (21.3 milj. latu), bet uzņēmumiem tās bija 4.8 milj. latu. Viena ar karti

⁵ ECB pētījuma dalībvalstīs kopējās ar karti veikto maksājumu minimālās sabiedrības izmaksas bija 0.11% no IKP, maksimālās sabiedrības izmaksas – 0.41% no IKP un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 0.21% no IKP.

veikta maksājuma sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 27.8 santīmi⁶, maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas – 2.3 santīmi.

Visu starpnieku ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem bija 25.8 milj. latu jeb 49.7% no kopējām ar kartēm veikto maksājumu apkalpošanas privātajām izmaksām (no katra saņemtā lata – 2.2 santīmi). Uzņēmumu ārējās izmaksas bija 10.4 milj. latu jeb 68.4% no to privātajām izmaksām par maksājumu ar kartēm apkalpošanu jeb no katra saņemtā lata – 0.9 santīmi. Uzņēmumu ārējās izmaksas ar kartēm veikto maksājumu izmaksu struktūrā veidoja aptuveni 50% no kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksām. Savukārt kredītiestāžu ārējās izmaksas bija 15.4 milj. latu jeb 42.0% no maksājumu, kas veikti ar kartēm, apkalpošanas privātajām izmaksām jeb no katra saņemtā lata – 1.3 santīmi.

4. KREDĪTA PĀRVEDUMI

Kredīta pārvedumi bija otrs no 2009. gadā visbiežāk izmantotajiem bezskaidrās naudas maksāšanas līdzekļiem. Kredīta pārvedumus Latvijā, apmaksājot rēķinu par pakalpojumiem, pakalpojumu sektorā un nelielā apjomā – mazumtirdzniecībā izmantoja gan fiziskās, gan juridiskās personas. Lai kredīta pārvedums varētu notikt, nepieciešami starpnieki, un katram no tiem ir sava loma kredīta pārveduma nodrošināšanā (sk. 4. att.). Pircējs, veicot maksājumu, uzsāk kredīta pārvedumu, iesniedzot kredīta pārveduma rīkojumu maksātāja kredītiestādē ar mērķi nodot naudas summu saņēmējam saņēmēja kredītiestādē. Maksātāja kredītiestāde noraksta bezskaidrās naudas summu no maksātāja konta, izpilda klienta maksājuma rīkojumu un pārskaita naudas līdzekļus uz saņēmēja kredītiestādi, izmantojot starpbanku maksājumu sistēmas operatoru, savukārt saņēmēja kredītiestāde nodrošina naudas līdzekļu ieskaitīšanu saņēmēja kontā. Latos veikto maksājumu starpbanku operators ir Latvijas Banka, kas nodrošina starpbanku neliela apjoma maksājumu sistēmas – Latvijas Bankas elektroniskās klīringa sistēmas (EKS) – darbu. Šī ir vienīgā Latvijā funkcionējošā klīringa (neto norēķinu) sistēma liela skaita klientu kredīta pārvedumu veikšanai latos un eiro, un tā dod iespēju kredītiestādēm nodot maksājumus saņēmējam tajā pašā dienā vai (vēlākais) nākamajā dienā.

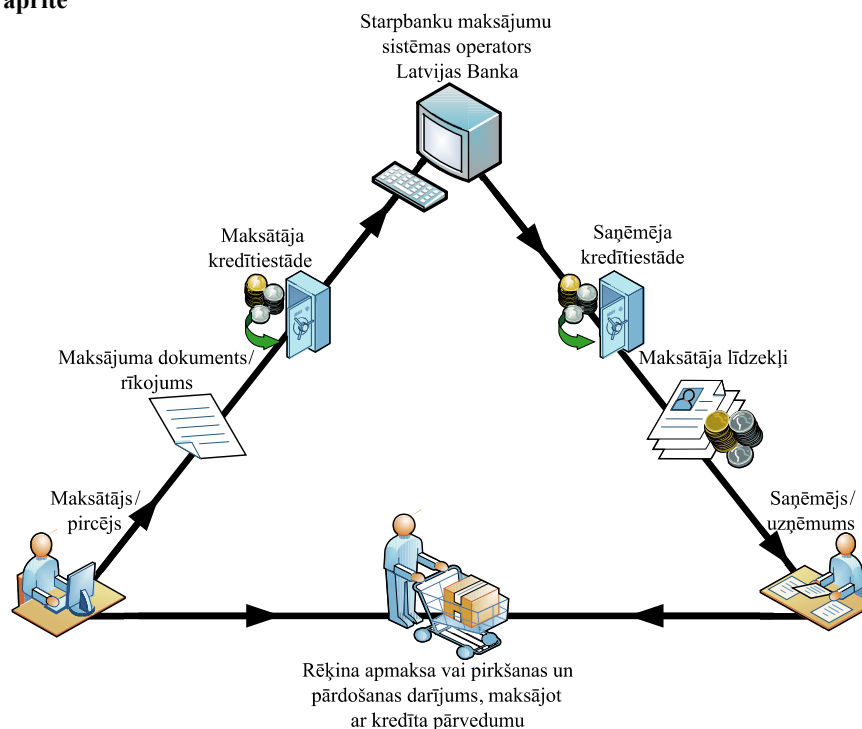
Lai varētu apkopot kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja kredīta pārvedumu veikšanā iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena kredīta pārveduma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešami arī dati par privātpersonu Latvijā 2009. gadā veikto neliela apjoma kredīta pārvedumu skaitu un apjomu. Tā kā kredīta pārvedumus galvenokārt izmanto uzņēmumi savstarpējos maksājumos un tikai nelielu daļu valstī veikto kredīta pārvedumu veic privātpersonas mazumtirdzniecībā vai apmaksājot pakalpojumus, kredīta pārvedumu skaita un apjoma novērtējumam Latvijas Banka izmantoja uzņēmumu aptaujas datus par to klientu 2009. gadā veikto neliela apjoma kredīta pārvedumu skaitu un apjomu ar ekstrapolācijas koeficientu – aptaujāto pakalpojuma sniedzēju apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās pakalpojumu nozares apgrozījumā un aptaujāto tirgotāju mazumtirdzniecības apgrozījuma īpatsvaru attiecīgās nozares mazumtirdzniecības apgrozījumā. Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu Latvijā 2009. gadā privātpersonas

⁶ ECB pētījuma dalībvalstīs viena ar karti veikta maksājuma minimālās sabiedrības izmaksas bija 15 santīmi, maksimālās sabiedrības izmaksas – 5.67 lati un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 70 santīmi.

pakalpojumu sektorā un mazumtirdzniecībā veica 60.5 milj. neliela apjoma kredīta pārvedumu, kas veidoja 6.7% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem. Viena kredīta pārveduma apjoms pakalpojumu un mazumtirdzniecības nozarē 2009. gadā bija vidēji 44.50 latu.

4. attēls

Kredīta pārveduma aprīte

4.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu izmaksas

Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators ir starpnieki, kas nodrošina kredīta pārvedumu izpildi un apkalpošanu, tā veidojot kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas. Latvijas Banka apkopojusi datus par kredīta pārvedumu privātajām izmaksām no starpbanku maksājumu sistēmas Latvijas Bankas elektroniskās klīringa sistēmas (EKS) operatora Latvijas Bankas un piecām kredītiestādēm – AS "ABLV Bank", *Nordea Bank Finland Plc* Latvijas filiāles, AS "SEB banka", "Swedbank" AS un AS "TRASTA KOMERCBANKA", kuru apkalpoto klientu kredīta pārvedumu skaita īpatsvars 2009. gadā bija 75.3% no Latvijas kredītiestāžu klientu kredīta pārvedumu kopējā skaita.

Lai noteiktu visu Latvijas kredītiestāžu ar kredīta pārvedumu apkalpošanu saistītās privātās izmaksas, tika izmantotas statistikas metodes. Visas Latvijas kredītiestādes tika sadalītas grupās pēc to īpatsvara kredīta pārvedumos, izmantojot Kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus par kredītiestāžu klientu maksājumu, kas veikti ar kredīta pārvedumiem, skaitu un apjomu. Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopošanā iesaistītās kredītiestādes kredīta pārvedumu privātās izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2009. gada finanšu pārskatā norādīto kopējo izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2009. gada finanšu pārskatos norādītajos kopējos kredītiestāžu izdevumos.

Datus par privātajām izmaksām datu apkopšanā iesaistītās kredītiestādes un Latvijas Banka sniedza noteiktu darbību dalījumā, kā arī tiešo un netiešo izmaksu dalījumā. Latvijas Bankas kā elektroniskās kliringa sistēmas uzturētājas privātās izmaksas saistās ar maksājumu rīkojumu pieņemšanu, maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrādi, un šajā pārskatā tās norādītas apvienoti ar kredītiestāžu privātajām izmaksām.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ar kredīta pārvedumiem veikto maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo to galvenās darbības ar kredīta pārvedumiem:

- 1) klientu apkalpošana un jaunu klientu piesaistīšana;
- 2) maksājuma rīkojumu pieņemšana, maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrāde;
- 3) noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un krāpniecības novēršana un sūdzību apkalpošana;
- 4) citas izmaksas, t.sk. lietvedības, arhivēšanas, vadības un kontroles izmaksas.

2009. gadā kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora Latvijas Bankas kredīta pārvedumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas bija 19.8 milj. latu jeb 0.15% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo šajā pārskatā apkopoto kredīta pārvedumu skaitu, bija 32.7 santīmi par vienu kredīta pārvedumu. Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas bija 0.7 santīmi (sk. 9. tabulu).

9. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu izmaksas (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Klientu apkalpošana un jaunu klientu piesaistīšana	2.4	–	2.4	12.1	4.0	0.1
Maksājuma rīkojumu pieņemšana, maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrāde	9.9	0.1	9.8	49.7	16.3	0.3
Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un krāpniecības novēršana un sūdzību apkalpošana	2.0	–	2.0	9.9	3.2	0.1
Citas izmaksas, t.sk. lietvedības, arhivēšanas, vadības un kontroles izmaksas	5.6	–	5.6	28.3	9.2	0.2
Kopā	19.9	0.1	19.8	100.0	32.7	0.7

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu lielākās sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija saistītas ar maksājuma rīkojumu pieņemšanu, maksājumu un atpakaļ nosūtīto maksājumu apstrādi (9.8 milj. latu jeb 49.7%) un citām izmaksām, t.sk. lietvedības, arhivēšanas, vadības un kontroles izmaksām (5.6 milj. latu jeb 28.3% no kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām). Klientu apkalpošanas un jaunu klientu piesaistīšanas izdevumi veidoja 2.4 milj. latu jeb 12.1% no kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora kredīta pārvedumu sabiedrības

izmaksām. Kredītiestāžu maksa citiem starpniekiem par kredīta pārvedumu nodrošināšanu 2009. gadā bija 0.1 milj. latu.

4.2. Uzņēmumu kredīta pārvedumu izmaksas

Uzņēmumi piedalās kredīta pārvedumu nodrošināšanā, saņemot kredīta pārvedumā norādīto summu savā kontā saņēmēja kredītiestādē. Uzņēmumu kredīta pārvedumu izmaksas veido daļu no kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām. Lai uzņēmumi varētu saņemt maksājumus ar kredīta pārvedumu, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi.

Lai apkopotu datus gan par kredīta pārvedumu privātajām izmaksām uzņēmumos, gan šādu maksājumu skaitu un apjomu visā valstī Latvijas Banka no 18 aptaujājajiem uzņēmumiem, kas saņēma maksājumus, izmantojot kredīta pārvedumu, iegūtos datus attiecināja uz visiem uzņēmumiem, kuri 2009. gadā par pakalpojumiem un precēm saņēma maksājumus ar kredīta pārvedumu, izmantojot ekstrapolāciju pēc nozaru mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora apgrozījuma. Ekstrapolācijas rezultāti papildus tika salīdzināti ar kredītiestāžu maksājumu statistikas datiem, kurus bankas regulāri apkopo. To izlases uzņēmumu, kuri izmantoja kredīta pārvedumus, dati veidoja 32.7% no attiecīgo starpnieku grupas datiem. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem kredīta pārvedumi 2009. gadā tika izmantoti tikai 10⁷ no 17 aptaujā ietvertajām nozarēm.

Uzņēmumu ar kredīta pārvedumiem veikto maksājumu izmaksas raksturo to galvenās darbības ar kredīta pārvedumiem – rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas, kā arī maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas.

Latvijas uzņēmumu kredīta pārvedumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 8.7 milj. latu jeb 0.07% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo apzināto kredīta pārvedumu skaitu, bija 14.4 santīmi par vienu kredīta pārvedumu. Maksājuma viena lata izmaksas bija 0.3 santīmi (sk. 10. tabulu).

10. tabula

Kredīta pārvedumu apkalpošanas uzņēmumu izmaksas (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Rēķinu sagatavošana un nosūtīšana, maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas	9.0	0.3	8.7	100.0	14.4	0.3
Kopā	9.0	0.3	8.7	100.0	14.4	0.3

2009. gadā uzņēmumu rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas, maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu sabiedrības izmaksas bija 8.7 milj. latu, bet ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par kredīta pārvedumu

⁷ Ar viesnīcu un ēdināšanas pakalpojumiem saistītās darbības; citas nepārtikas preces; citi pakalpojumu sniedzēji; degvielas uzpildes stacijas; komunālie pakalpojumi; mājas būvniecība, telekomunikācijas; tirdzniecības automāti; transports; tūrisms.

apkalpošanu – 0.3 milj. latu. Saskaņā ar aptaujas datiem vislielākais kredīta pārvedumu skaits bija komunālo pakalpojumu jomā (44.9% no visiem uzņēmumu kredīta pārvedumiem), degvielas uzpildes stacijās (26.8%) un telekomunikāciju jomā (24.5%). Vislielākās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija degvielas uzpildes stacijām (55.2%), komunālo pakalpojumu uzņēmumiem (32.4%) un būvniecības un mājas aprīkojuma uzņēmumiem (4.6%) no kopējām uzņēmumu kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām.

4.3. Kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas

Kopējās kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 28.5 milj. latu jeb 23.5% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.22% no IKP⁸; sk. 11. tabulu).

11. tabula

Kredīta pārvedumu izmaksas (2009. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Sabiedrības izmaksas pret IKP (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators	19.9	0.1	19.8	0.15	32.7	0.7
Uzņēmumi	9.0	0.3	8.7	0.07	14.4	0.3
Kopā	28.9	0.4	28.5	0.22	47.1	1.0

Lielākās no kopējām kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksām bija kredītiestādēm un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoram Latvijas Bankai (19.8 milj. latu), bet uzņēmumiem tās bija 8.7 milj. latu. Viena kredīta pārveduma sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 47.1 santīmu⁹, maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas – 1.0 santīms.

Visu starpnieku ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem bija 0.4 milj. latu jeb 1.4% no kopējām kredīta pārvedumu apkalpošanas privātajām izmaksām. Uzņēmumu ārējās izmaksas bija 0.3 milj. latu jeb 3.3% no to kredīta pārvedumu apkalpošanas privātajām izmaksām. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ārējās izmaksas bija 0.1 milj. latu jeb 0.5% no to kredīta pārvedumu privātajām izmaksām.

5. TIEŠĀ DEBETA MAKSĀJUMI

Ceturtais maksāšanas līdzeklis, par kuru maksājumu procesā iesaistītie starpnieki – kredītiestādes, starpbanku maksājumu infrastruktūras operators un uzņēmēji – Latvijas Bankai sniedza datus, bija tiešā debeta maksājumi. Tiešā debeta maksājumi jeb automātiskie maksājumi Latvijā galvenokārt tiek izmantoti pakalpojumu sektorā rēķinu apmaksai. Lai pakalpojuma saņēmējs ar uzņēmumu varētu norēķināties, izmantojot tiešā debeta maksājumu, vajadzīgi

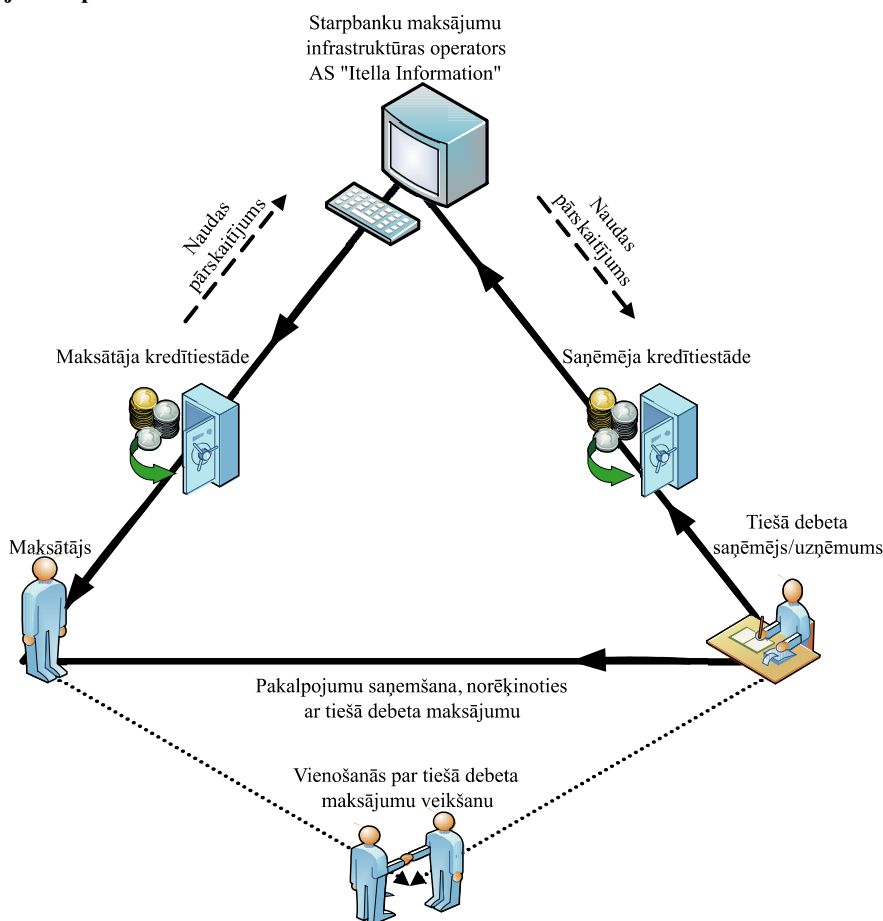
⁸ ECB pētījuma dalībvalstīs kopējās kredīta pārvedumu minimālās sabiedrības izmaksas bija 0.04% no IKP, maksimālās sabiedrības izmaksas – 0.35% no IKP un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 0.13% no IKP.

⁹ ECB pētījuma dalībvalstīs viena kredīta pārveduma minimālās sabiedrības izmaksas bija 21 santīms, maksimālās sabiedrības izmaksas – 8.48 lati un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 1.35 lati.

starpnieki, un katram no tiem ir sava nozīmīga loma tiešā debeta maksājuma nodrošināšanā (sk. 5. att.). Maksātājs jau iepriekš rakstiski pilnvaro uzņēmumu saņemt bezskaidrās naudas līdzekļus, izmantojot tiešā debeta maksājumu, un maksātāja kredītiestādi – norakstīt naudas līdzekļus no sava konta saskaņā ar uzņēmuma iesniegto tiešā debeta maksājuma rīkojumu. Uzņēmums par sniegtajiem pakalpojumiem maksātājam nosūta rēķinu. Rēķina apmaksas datumā uzņēmums, izmantojot starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru, uzsāk tiešā debeta maksājumu, dodot tiešā debeta maksājuma rīkojumu vai nu savai kredītiestādei, vai starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoram AS "Itella Information". Saņemot šādu rīkojumu, maksātāja kredītiestāde noraksta tiešā debeta rīkojumā norādīto naudas summu no maksātāja konta un pārskaita to saņēmēja kredītiestādē, lai tā ieskaitītu naudu saņēmēja kontā.

5. attēls

Tiešā debeta maksājuma aprīte

Lai varētu apkopot tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas, Latvijas Banka novērtēja tiešā debeta maksājumu veikšanā iesaistīto starpnieku privātās izmaksas. Lai novērtētu viena tiešā debeta maksājuma vidējās sabiedrības izmaksas, bija nepieciešami arī dati par tiešā debeta maksājumu kopapjomu un kopskaitu. Tā kā tiešā debeta maksājumi tiek veikti galvenokārt pakalpojumu sektorā, Latvijas Banka izmantoja kredītiestāžu maksājumu statistikas datus par 2009. gadā latos un eiro veikto tiešā debeta maksājumu skaitu un apjomu. 2009. gadā tikai astoņas bankas piedāvāja tiešā debeta maksājumus, un trīs no tām piedalījās datu apkopošanā.

Saskaņā ar Latvijas Bankas novērtējumu Latvijā 2009. gadā privātpersonas mazumtirdzniecībā pakalpojumu sektorā par precēm un pakalpojumiem veica 4.4 milj. neliela apjoma tiešā debeta maksājumu jeb 0.5% no visiem ar skaidro un bezskaidro naudu veiktajiem maksājumiem, un viena tiešā debeta maksājuma vidējais apjoms bija 46.49 lati.

5.1. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu izmaksas

Kredītiestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators ir starpnieki, kas nodrošina tiešā debeta maksājumu izpildi un veido daļu no tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksām.

Latvijas Banka apkopoja datus par tiešā debeta maksājumu apstrādes privātajām izmaksām no starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora AS "Itella Information", kas 2009. gadā Latvijā bija vienīgais starpbanku tiešā debeta maksājumu apstrādes centrs, un trim kredītiestādēm – *Nordea Bank Finland Plc* Latvijas filiāles, AS "SEB banka" un "Swedbank" AS, kuru maksājumu skaita īpatsvars 2009. gadā bija 84.0% no kopējā Latvijas kredītiestāžu veikto tiešā debeta maksājumu skaita.

Lai noteiktu visu Latvijas kredītiestāžu tiešā debeta maksājumu apkalpošanas privātās izmaksas, tika izmantotas statistikas metodes. Visas Latvijas kredītiestādes tika sadalītas grupās pēc to īpatsvara tiešā debeta maksājumos, izmantojot Kredītiestāžu maksājumu statistikas pārskatu datus par tiešā debeta maksājumu skaitu un apjomu. Latvijas Banka attiecināja katras datu apkopšanā iesaistītās kredītiestādes tiešā debeta maksājumu izmaksas uz visu attiecīgo kredītiestāžu grupu, kā ekstrapolācijas koeficientu izmantojot tās 2009. gada finanšu pārskatā norādīto kopējo izdevumu īpatsvaru attiecīgajā grupā iekļauto kredītiestāžu 2009. gada finanšu pārskatos norādītajos kopējos kredītiestāžu izdevumos. Datus par privātajām izmaksām datu apkopšanā iesaistītās kredītiestādes un AS "Itella Information" sniedza noteiktu darbību dalījumā, kā arī tiešo un netiešo izmaksu dalījumā.

Starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora AS "Itella Information" izmaksas par tiešā debeta maksājumu apkalpošanu šajā pārskatā apvienotas ar kredītiestāžu privātajām izmaksām.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu izmaksas var iedalīt grupās, kas raksturo galvenās kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatoru darbības ar tiešā debeta maksājumiem:

- 1) jaunu klientu piesaiste;
- 2) tiešā debeta mandātu (informācijas) uzturēšana;
- 3) maksājumu apstrāde;
- 4) krāpniecisku darbību novēršana un sūdzību izskatīšana;
- 5) citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas.

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 1.0 milj. latu jeb 0.01% no IKP, kas, sadalot šo summu uz kopējo pārskatā apkopoto tiešā debeta maksājumu skaitu, bija 22.9 santīmi par vienu tiešā debeta maksājumu. Maksājuma viena lata izmaksas bija 0.5 santīmi (sk. 12. tabulu).

12. tabula

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu izmaksas (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Jaunu klientu piesaiste	0.4	–	0.4	41.5	9.5	0.2
Tiešā debeta mandātu (informācijas) uzturēšana	0.2	–	0.2	16.6	3.8	0.1
Maksājumu apstrāde	0.3	0.3	0	4.6	1.1	0
Krāpniecisku darbību novēršana un sūdzību izskatīšana	0.2	–	0.2	21.9	5.0	0.1
Citas izmaksas, t.sk. vadības un kontroles izmaksas	0.2	–	0.2	15.4	3.5	0.1
Kopā	1.3	0.3	1.0	100.0	22.9	0.5

Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora lielākās tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas bija saistītas ar jaunu klientu piesaisti (0.4 milj. latu jeb 41.5%), krāpniecisku darbību novēršanu un sūdzību izskatīšanu (0.2 milj. latu jeb 21.9%) un tiešā debeta mandātu (informācijas) uzturēšanu (0.2 milj. latu jeb 16.6% no kopējām kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksām). Minēto iestāžu ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par tiešā debeta maksājumu apkalpošanu 2009. gadā bija 0.3 milj. latu.

5.2. Uzņēmumu tiešā debeta maksājumu izmaksas

Uzņēmumi piedalās tiešā debeta maksājumu nodrošināšanā, un to izdevumi veido daļu no tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksām. Lai uzņēmumi varētu saņemt samaksu par pakalpojumiem, izmantojot tiešā debeta maksājumus, tiem nepieciešami kredītiestāžu un citu iesaistīto starpnieku sniegtie pakalpojumi.

Lai apkopotu datus gan par tiešā debeta maksājumu privātajām izmaksām uzņēmumos visas valsts mērogā, Latvijas Banka no septiņiem aptaujātajiem uzņēmumiem, kas pieņēma tiešā debeta maksājumus, iegūtos datus attiecināja uz visiem uzņēmumiem, kuri 2009. gadā par precēm un pakalpojumiem pieņēma neliela apjoma privātpersonu tiešā debeta maksājumus, izmantojot ekstrapolāciju pēc nozaru mazumtirdzniecības un pakalpojumu sektora apgrozījuma. Izlases uzņēmumu dati veidoja 41.1% no attiecīgā starpnieka grupas datiem. Saskaņā ar aptaujas rezultātiem no aptaujā ietvertajām 17 nozarēm tiešā debeta maksājumus izmantoja tikai četras nozares¹⁰.

Uzņēmumu tiešā debeta maksājumu izmaksas raksturo to galvenās darbības ar tiešā debeta maksājumiem – rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas, kā arī maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas.

2009. gadā Latvijas uzņēmumu tiešā debeta maksājumu apkalpošanas sabiedrības izmaksas bija 94 tūkst. latu jeb 0.001% no IKP un, sadalot šo summu uz kopējo apzināto tiešā debeta maksājumu skaitu, – 2.2 santīmi par

¹⁰ Transports; degvielas uzpildes stacijas; telekomunikācijas; komunālie pakalpojumi.

vienu tiešā debeta maksājuma transakciju. Maksājuma viena lata izmaksas bija 0.05 santīmi (sk. 13. tabulu).

13. tabula

Uzņēmumu izmaksas tiešā debeta maksājumu apkalpošanā (2009. gada dati)

Izmaksu veids	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars sabiedrības izmaksās (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Rēķinu sagatavošana un nosūtīšana, maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu izmaksas	0.1	0	0.1	100.0	2.2	0.05
Kopā	0.1	0	0.1	100.0	2.2	0.05

Uzņēmumu rēķinu sagatavošanas un nosūtīšanas, maksājumu neizpildes vai atpakaļ nosūtīto maksājumu sabiedrības izmaksas 2009. gadā bija 94 tūkst. latu, bet ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem par tiešā debeta maksājumu apkalpošanu – 116.0 latu.

Saskaņā ar aptaujas datiem 2009. gadā 80.1% no uzņēmumu tiešā debeta maksājumu skaita tika veikti telekomunikāciju nozarē (6.9% no kopējiem telekomunikāciju jomā veiktajiem maksājumiem) un vidēji 10% – gan komunālo pakalpojumu nozarē, gan degvielas uzpildes stacijās. Lielākās tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas bija degvielas uzpildes stacijās (51.6%), komunālo pakalpojumu nozarē (33.7%) un telekomunikāciju nozarē (11.5%) no kopējām uzņēmumu tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksām.

5.3. Tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas

Kopējās tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 1.1 milj. latu jeb 0.9% no kopējām maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām (0.01% no IKP¹¹; sk. 14. tabulu).

14. tabula

Tiešā debeta maksājumu izmaksas (2009. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Sabiedrības izmaksas pret IKP (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (santīmos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (santīmos)
		t.sk. ārējās izmaksas				
Kreditīestādes un starpbanku maksājumu infrastruktūras operators	1.3	0.3	1.0	0.01	22.9	0.5
Uzņēmumi	0.1	0	0.1	0	2.2	0.05
Kopā	1.4	0.3	1.1	0.01	25.1	0.5

No kopējām tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksām lielākās bija kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora sabiedrības izmaksas – 1.0 milj. latu, bet uzņēmumiem tās bija 0.1 milj. latu. Viena tiešā

¹¹ Pētījuma dalībvalstīs kopējās tiešā debeta maksājumu minimālās sabiedrības izmaksas bija 0.01% no IKP, maksimālās sabiedrības izmaksas – 0.28% no IKP un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 0.09% no IKP.

debeta maksājuma sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 25.1 santīms¹². Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas bija 0.5 santīmi.

Visu starpnieku ārējās izmaksas jeb maksa citiem starpniekiem bija 0.3 milj. latu jeb 21.4% no kopējām tiešā debeta maksājumu apkalpošanas privātajām izmaksām (0.1 santīms no katra saņemtā lata). Uzņēmumu ārējās izmaksas bija 116.0 latu jeb 0.1% no to tiešā debeta maksājumu apkalpošanas privātajām izmaksām. Kredītiestāžu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora ārējās izmaksas bija 0.3 milj. latu jeb 23.1% no to tiešā debeta maksājumu privātajām izmaksām.

6. MAKSĀŠANAS LĪDZEKĻU SABIEDRĪBAS IZMAKSU KOPSAVILKUMS

Maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas ir izmaksas, kas tieši saistītas ar maksāšanas līdzekļu izveidi, lai sabiedrībai, galvenokārt privātpersonām, nodrošinātu iespēju veikt maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā, tāpēc, lai vērtētu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas, ir būtiski noteikt to maksājumu kopumu, uz kuriem šīs izmaksas attiecas, – privātpersonu maksājumus mazumtirdzniecībā un pakalpojumu sektorā. Latvijas Banka, izmantojot šajā pārskatā par katru maksāšanas līdzekli aprakstīto tam atbilstošo metodi, novērtēja maksājumu skaitu un apjomu (sk. 15. tabulu). Saskaņā ar šo novērtējumu **mazumtirdzniecības un pakalpojumu nozarē 2009. gadā kopā tika veikti 896.5 milj. maksājumu par kopējo summu 7.3 mljrd. latu. No tiem visvairāk (82.3%) bija maksājumu ar skaidro naudu. Arī kopējā šādu maksājumu apjoma ziņā visvairāk bija maksājumu ar skaidro naudu (44.5%).**

15. tabula

Maksāšanas līdzekļu skaits un apjoms (2009. gada dati)

Maksāšanas līdzeklis	Maksājumu skaits (milj.)	Īpatsvars kopējā maksājumu skaitā (%)	Maksājumu skaits uz vienu iedzīvotāju	Apjoms (milj. latu)	Īpatsvars kopējā maksājumu apjomā (%)	Vidējais maksājuma apjoms (latos)
Maksājumi ar skaidro naudu	737.5	82.3	327	3 242.7	44.5	4.40
Maksājumi ar kartēm, t.sk.	94.1	10.5	42	1 152.1	15.8	12.24
ar debetkartēm	71.8	8.0	32	826.7	11.3	11.51
ar kredītkartēm	22.3	2.5	10	325.4	4.5	14.60
Kredīta pārvedumi	60.5	6.7	27	2 690.9	36.9	44.50
Tiešā debeta maksājumi	4.4	0.5	2	202.5	2.8	46.49
Kopā	896.5	100.0	398	7 288.2	100.0	

Latvijā 2009. gadā bija 2 261 294 iedzīvotāji. Saskaņā ar pētījuma datiem 2009. gadā katrs iedzīvotājs bija veicis 327 maksājumus ar skaidro naudu, 42 maksājumus ar karti, 27 kredīta pārvedumus un 2 tiešā debeta maksājumus (kopā 398 maksājumus)¹³. Vislielākais viena maksājuma vidējais apjoms bija tiešā debeta maksājumiem – 46.49 lati, tikai nedaudz mazāki bija kredīta pārvedumi – 44.50 latu. Abi šie maksāšanas līdzekļi galvenokārt tika izmantoti, maksājot rēķinus par pakalpojumiem. Vidējais maksājuma ar karti apjoms bija 12.24 lati, un vismazākais viena maksājuma vidējais apjoms bija maksājumiem

¹² Pētījuma dalībvalstīs viena tiešā debeta maksājuma minimālās sabiedrības izmaksas bija 10 santīmi, maksimālās sabiedrības izmaksas – 1.75 lati un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 89 santīmi.

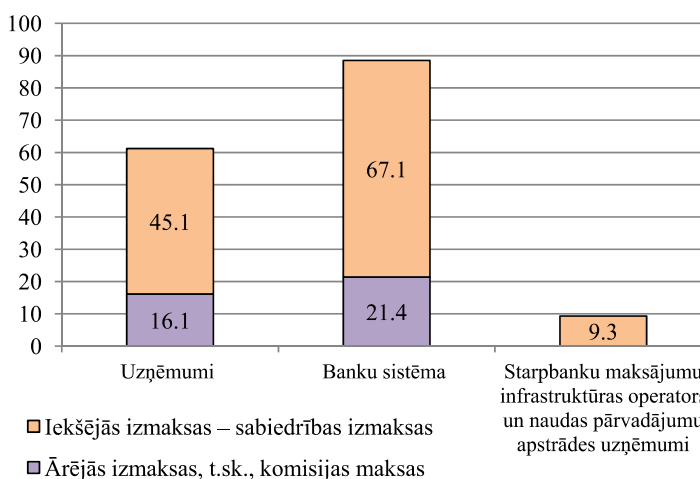
¹³ ECB pētījuma dalībvalstīs – 416 maksājumu.

ar skaidro naudu – 4.40 latu. **Maksājumi ar skaidro naudu tika veikti, galvenokārt maksājot par precēm un pakalpojumiem nelielas summas.**

Kopējās šādu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas Latvijā 2009. gadā bija 121.5 milj. latu jeb 0.93% no iekšzemes kopprodukta¹⁴. No tām vislielākās bija banku sistēmas (kreditīestāžu un Latvijas Bankas) sabiedrības izmaksas (67.1 milj. latu) un uzņēmumu sabiedrības izmaksas (45.1 milj. latu). 9.3 milj. latu no maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām veidoja naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumu un starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora izmaksas (sk. 6. att.).

6. attēls

Maksāšanas līdzekļu izmaksas Latvijā 2009. gadā (milj. latu)

Maksājumu procesā tieši un netieši iesaistīto starpnieku **privāto izmaksu kopsumma bija 159.0 milj. latu, no tiem 37.5 milj. latu jeb 23.6% bija ārējās izmaksas** jeb maksa citiem starpniekiem par sniegtajiem pakalpojumiem, kas nepieciešami maksājumu izpildei.

No visu maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksām **lielākās bija ar skaidro naudu veikto maksājumu sabiedrības izmaksas (65.8 milj. latu jeb 0.50% no iekšzemes kopprodukta)**. Kredīta pārvedumu un ar karti veikto maksājumu sabiedrības izmaksas bija līdzīgas (attiecīgi – 28.5 milj. latu jeb 0.22% no IKP un 26.1 milj. latu jeb 0.20% no IKP), tomēr jāatzīmē, ka ar karti veikto maksājumu privātās izmaksas bija būtiski lielākas nekā kredīta pārvedumu privātās izmaksas, jo nozīmīgi atšķīrās ārējās izmaksas. Savukārt vismazākās bija tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas (1.1 milj. latu). **Vislielākās viena maksājuma sabiedrības izmaksas bija kredīta pārvedumiem (47.1 santīms)**, bet vismazākās – ar skaidro naudu veiktajiem maksājumiem (9.0 santīmi). Savukārt **lielākās maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas bija maksājumiem ar karti un maksājumiem ar skaidro naudu (attiecīgi 2.3 santīmi un 2.0 santīmi; sk. 16. tabulu).**

¹⁴ ECB pētījuma dalībvalstīs kopējās minimālās sabiedrības izmaksas bija 0.42% no IKP, maksimālās sabiedrības izmaksas – 1.35% no IKP un vidējās svērtās sabiedrības izmaksas – 0.96% no IKP.

16. tabula

Izmaksas maksāšanas līdzekļu dalījumā (2009. gada dati)

Maksāšanas līdzeklis	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars kopējās sabiedrības izmaksās (%)	Sabiedrības izmaksas pret iekšzemes kopproduktu (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (sanfimos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (sanfimos)
		t.sk. ārējās izmaksas					
Skaidrā nauda	76.8	11.0	65.8	54.1	0.50	9.0	2.0
Maksājumi ar karti	51.9	25.8	26.1	21.5	0.20	27.8	2.3
Kredīta pārvedumi	28.9	0.4	28.5	23.5	0.22	47.1	1.0
Tiešā debeta maksājumi	1.4	0.3	1.1	0.9	0.01	25.1	0.5
Kopā	159.0	37.5	121.5	100.0	0.93		

Aplūkojot atsevišķi dažādu starpnieku maksāšanas līdzekļu sabiedrības izmaksas, vislielākās banku sistēmas, starpbanku maksājumu infrastruktūras operatora un naudas pārvadājumu apstrādes uzņēmumu sabiedrības izmaksas bija saistītas ar maksājumiem ar skaidro naudu (34.3 milj. latu) un maksājumiem ar karti (21.3 milj. latu). Kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija nedaudz mazākas, taču līdzvērtīgas (19.8 milj. latu), savukārt tiešā debeta sabiedrības izmaksas bija vismazākās (1.0 milj. latu). Arī uzņēmumu (mazumtirgotāju un pakalpojumu sniedzēju) lielākās sabiedrības izmaksas bija saistītas ar maksājumiem ar skaidro naudu (31.5 milj. latu), ar karti veikto maksājumu un kredīta pārvedumu sabiedrības izmaksas bija būtiski mazākas (attiecīgi 4.8 milj. latu un 8.7 milj. latu). Arī uzņēmumu tiešā debeta maksājumu sabiedrības izmaksas bija vismazākās (0.1 milj. latu; sk. 17. tabulu).

17. tabula

Izmaksas iesaistīto starpnieku dalījumā (2009. gada dati)

Iesaistītā puse	Privātās izmaksas (milj. latu)		Sabiedrības izmaksas (milj. latu)	Īpatsvars kopējās sabiedrības izmaksās (%)	Sabiedrības izmaksas pret iekšzemes kopproduktu (%)	Viena maksājuma sabiedrības izmaksas (sanfimos)	Maksājuma viena lata sabiedrības izmaksas (sanfimos)
		t.sk. ārējās izmaksas					
Banku sistēma, starpbanku maksājumu infrastruktūru operatori un naudas pārvadājumu un apstrādes uzņēmumi	97.8	21.4	76.4	62.8	0.58	83.0	4.1
Skaidrā nauda	39.9	5.6	34.3	28.2	0.26	4.7	1.0
Maksājumi ar karti	36.7	15.4	21.3	17.5	0.16	22.7	1.9
Kredīta pārvedumi	19.9	0.1	19.8	16.3	0.15	32.7	0.7
Tiešā debeta maksājumi	1.3	0.3	1.0	0.8	0.01	22.9	0.5
Uzņēmumi	61.2	16.1	45.1	37.2	0.35	26.0	1.8
Skaidrā nauda	36.9	5.4	31.5	25.9	0.24	4.3	1.0
Maksājumi ar karti	15.2	10.4	4.8	4.0	0.04	5.1	0.4
Kredīta pārvedumi	9.0	0.3	8.7	7.2	0.07	14.4	0.3
Tiešā debeta maksājumi	0.1	0	0.1	0.1	0	2.2	0.05
Kopā	159.0	37.5	121.5	100.0	0.93		